INTERVJU / *Irena Svetek, pisateljica*

Globoko spoštovanje do kriminalnega žanra

Gašper Stražišar

Irena Svetek je svojo pisateljsko pot začela leta 2004, ko je za roman *Od blizu* prejela nagrado Slovenskega knjižnega sejma za prvenec ter nominacijo za kresnika. Leta 2013 se je lotila ustvarjanja kriminalnega romana z naslovom *Rdeča kapica*. Nato je roman za nekaj let odložila in ga izdala šele leta 2021. Psihološki kriminalni roman je nemudoma postal uspešnica, njen osrednji protagonist Mio Aurelli pa se je postavil ob bok vsem velikim detektivom, kriminalistom in tožilcem, ki prepletajo svetovne kriminalne romane. Le leto dni kasneje je izdala drugi del z naslovom *Beli volk*. Letos pa je izšel še tretji in sklepni del trilogije z naslovom *Črni princ*.

Kako ste sploh prišli do ustvarjanja kriminalnega žanra?
Mislim, da sem s kriminalko in kriminalom ves čas živela. Moja mati je bila tožilka in zgodbe, ki jih je doživljala, so me ves čas privlačile. Poleg tega sem prebrala ogromno kriminalk in si ogledala kup dokumentarnih filmov. Kriminalke so me obkrožale in samo vprašanje časa je bilo, kdaj se je bom lotila tudi sama. *Rdečo kapico* sem tako začela pisati že leta 2013 in potem na srečo roman odložila za kar nekaj let, vmes pa pridobila široko znanje scenaristike ter se romana spet lotila kasneje. Do kriminalnega žanra namreč čutim globoko spoštovanje – ker sem ga veliko brala in spremljala, vem, da je to izredno zahteven žanr za ustvarjanje. Vedno moraš začeti na koncu in domišljiji ne smeš dati preveč proste poti, kajti kriminal mora biti realen, možen, resničen.

Prvi del trilogije je Rdeča kapica (2021). Omenili ste, da je od leta 2013 in vse do leta izida nekako samevala, čakala, da spet sedete pred tipkovnico. Kako ste ohranili voljo, kako ste se vrnili k njej in jo dogradili?
Prvih 60 strani nisem popravljala, te so ostale točno takšne, kot so bile. Ko sem se vrnila k pisanju, pa je bilo izjemno težko spet pasti v ritem. V vsaki formi pisanja moraš pasti v ritem pisanja, v način, kakršnega si imel, ko si delo začel. In po daljšem premoru je ujeti ta ritem izredno težko. Trajalo je nekaj mesecev, da sem se spet ujela, a ko sem našla pravo smer in pot, je roman nastal kar sam od sebe (smeh).

Kaj pa ideja za trilogijo – je ta obstajala že ob prvem delu, ali se je razvila po koncu nastanka prvega dela?
Ah, kje pa! Da bo to trilogija, si sploh nisem predstavljala. Šele kasneje po odzivu bralk in bralcev se mi je zazdelo, da bi morebiti lahko nastala še dva dela. S spoštovanjem, ki sem ga imela do žanra, se mi je zdelo nemogoče, da bi ustvarila trilogijo. Ampak sedaj je tu.

Agatha Christie je ustvarila Poirota, Jø Nesbo je ustvaril Harryja Hola, Tadej Golob Tarasa Birso … Večina avtorjev ima torej detektiva ali kriminalista, ki ostaja protagonist skozi vsa nadaljevanja. Nekako so ti edina rdeča nit, ki je konstantna. Pri vas je to Mio Aurelli. Kako nastane tak lik in kako se ga ne naveličati?
Lik se razvija skozi knjige tako, kot se človek razvija skozi življenje. Lik je vedno vsaj malo podoben avtorju in se razvija skupaj z njim. Jaz in Aurelli sva se razvijala skupaj. In tako kot vsak roman ima tudi lik svoj dramski trikotnik, ki se razvija skozi celotno trilogijo. Pri vseh serijskih romanih, kjer nas en protagonist spremlja skozi vsa dela, je to kot zgodba v zgodbi, ki mora nastajati, se zapletati in razpletati skozi vsa dela.

Ampak kako ohraniti ritem tega lika skozi trilogijo?
Meni ni bilo težko. To pa zato, ker je med prvim, drugim in tretjim delom minilo zelo malo časa. Ob koncu romana sem si vzela mesec dni odmora in se lotila naslednjega. Tako se je Aurelli ves čas razvijal. Ampak sedaj mi je, iskreno rečeno, kar malo hudo, da sva se poslovila.

No, pa saj se lahko pojavi znova, v kakšnem drugem delu.
Nekdo mi je predlagal, da bi s Tadejem Golobom naredila hibrid, kjer se Aurelli in Birsa srečata. To bi bil hec (smeh). Zanimivo je opazovati, kako se navežeš na neki lik in se ga nikakor ne moreš otresti. In to je tako imenovani »hook«, torej trnek, ki nas ujame, ker nas kar naprej zanima, kaj se bo zgodilo. In če bi imeli v Sloveniji več avtorjev žanra, bi bralci našli like, ki so jim blizu, ki so jim všeč. Posledično bi bralci imeli večji nabor likov, na katere bi se navezali.

Sicer je v zadnjem letu žanr v slovenskem prostoru pridobil kar nekaj veljave oziroma se o njem bolj glasno govori in se razvija. Tudi ta miselnost, ki je nekoč veljala, namreč da žanr ni tržna niša in da z njim pisatelj ne more zares uspeti, se je izgubila.
Res se razvija in imamo cel kup kvalitetnih avtorjev, ki ustvarjajo v žanru, spremenila se je tudi miselnost. Žanr je vedno imel negativno konotacijo, je marginaliziran, trpeč. Kakor hitro so dela hermetična, so povzdignjena, čaščena, ko pa je delo hitro konzumirano, je avtomatično potisnjeno na rob. Ampak! Žanr se razvija, spreminja se njegovo razumevanje in vedno bolje bo. Fino pa bi bilo, da bi v žanru razvili nekaj svojega, lastnega. Vsaka država ima namreč neko rano, iz katere izhaja in ki jo osmišlja. Skandinavci imajo noir, Balkan ima vojne. To, kar imamo Slovenci, bo treba šele razviti. Razvije pa se lahko šele ob večjem številu žanrskih avtorjev. In takrat bomo lahko dejali, da je to slovenski žanr.

Kaj je tisto, kar je specifično za vaš žanr?
Pri meni je specifično vpletanje mitologije, ki sem se je zares lotila v drugem delu. Predvsem gre za slovansko mitologijo, ki je dostikrat prezrta oziroma jo izpodrinja antična. In ko bomo Slovenci ustvarili nekaj lastnega, nekaj specifičnega za nas, bomo žanr obvladovali.

Slovenci smo kot narod čisto preveč resni. Ne znamo se sprostiti in odpreti oziroma osvoboditi resnosti, ki pritiče literaturi. Prevladuje zategnjenost, držimo se pravil, ki so že zdavnaj drugačna. Žanr je torej tisti, ki sedaj spreminja ta pravila, in morda nekoč vstopi celo v šolski kurikulum.

Torej lahko z gotovostjo trdiva, da se žanr prebuja.
Ja! Zelo se prebuja! Včasih je bil stigmatiziran, danes je bolj sprejet. V književnosti, seveda. Kar se tiče filmov, pa še ni povsem tako. Kje so grozljivke, kje so kriminalke, kje so romantične komedije, kje je žanr? V književnosti se je nekako odprl, odpreti pa se mora še v drugih smereh kulture oziroma umetnosti.

Literatura torej ponovno spreminja mišljenje ljudi in družbe.
Absolutno! Slovenci smo kot narod čisto preveč resni. Ne znamo se sprostiti in odpreti oziroma osvobodit resnosti, ki pritiče literaturi. Prevladuje zategnjenost, držimo se pravil, ki so že zdavnaj drugačna. Žanr je torej tisti, ki sedaj spreminja ta pravila in morda nekoč vstopi celo v šolski kurikulum. Kriminalni žanr mora biti neke vrste entertainment, mora biti hitro konzumiran, mora biti preprost in sočasno kompleksen. Tako delo je izredno težko ustvariti in je zelo kompleksno. Kriminalko moraš načrtovati, najti ritem, kdaj lahko kaj razkriješ, kdaj boš dal bralcu vedeti nekaj več, kdaj ga boš pustil nevednega … Ves čas se moraš poigravati.

Omenili ste, da mora bralec vedno vedeti več kot protagonist ali pa protagonist več kot bralec. In v tem tretjem delu vam je to res uspelo. Je to nekaj naravnega, ali je to poigravanje načrtovano?
V bistvu gre za poigravanje. Poskušala sem najti mehkobo med poglavji, med liki, med zgodbami. To je zelo podobno scenaristiki, poznavanje katere mi je prišlo izredno prav pri pisanju kriminalke. Najti moraš sistem, kako se bo prizor prelil v drugega in kako bo bralca ali gledalca še vedno vleklo naprej. Na ta način lahko bralca zavedeš, saj ga ravno pravi trenutek zmedeš in spet vlečeš naprej. Moji romani so na neki način filmični, in to je forma, po kateri se razlikujem od drugih avtorjev. Čisto poigravanje, ki je meni v blazen užitek! (smeh)

Napisati tri dela, ohranjati osrednji lik, ohranjati suspenz in pisati roman za romanom. To mora biti kar utrujajoče, kajne?
Seveda si izčrpan. Tako fizično kot psihično. Predvsem zato, ker imamo ljudje izjemno zmožnost, da se vživimo v čustva sočloveka. S tem, kar napišem, se poistovetim. Dotakne se me, me poveže, z romanom postanem eno. V tretjem delu je ogromno bolečine, ki je rdeča nit celotnega romana. In potrebovala sem mesec dni, da sem po koncu ponovno nabrala energijo za življenje.

Ampak prav s tem ste dokazali, da je žanr oziroma kriminalka lahko delo, ki predeluje težke teme. Pri vas so vse žrtve ženske. Srečamo se s posilstvom, umorom … Torej žanr lahko odpira vprašanja in teme.
Kriminal je ves čas okoli nas. Sama pišem tovrstne romane zato, ker me privlačijo, ker se mi zdi prav, da odpiram teme, ki nas obkrožajo, pa so morda prikrite. Zato sem poudarila ženske žrtve, ker prepogosto ostajajo skrite, prikrite, utišane. Gre za moj notranji vzgib, da to izpostavim. Romani vplivajo na bralca in konstruirajo družbeno realnost in obratno – družba vpliva na avtorja. V preteklosti je sicer literatura resda imela več vpliva na družbo, a čeprav ga ima danes manj, je ta vpliv še vedno prisoten.

Kako bi za bralce, ki niso prebrali prvega ali drugega dela, povzeli, kaj je tema tretjega?
Preteklost. Kako nas preteklost vse definira in kako je bolečina v vseh nas in kako jo lahko čisto vsi premagamo. To bi bila tista osnovna nit tretjega dela.

Irena Svetek, pisateljica kriminalk. Letos je izšel tretji in sklepni del njene trilogije psiholoških kriminalk. Nik Erik Neubauer

In kaj če nekdo začne brati tretji del namesto prvega?
Vsak del funkcionira kot celota, zato ni nujno, da začnemo brati pri prvem delu. Morda bo ravno tretji del tisti, ki bo bralca ali bralko prepričal, da prebere še prvi in drugi del.

Kako se sedaj posloviti od Aurellija, ko je trilogije konec?
Težko mi je. Blazno težko. Z Aurellijem se nisva naveličala drug drugega. Ampak vedela sva, da imava pred seboj le tri knjige in da nimava časa, da bi si šla na živce. Zato je sedaj odhod tako težek. Vendar sva se oba zavedala, da se morava posloviti na vrhuncu, ko bi bralci želeli še nekaj več, pa jim tega ne bova dala. (smeh) ×